

G r o b.

List iz Marijevega dnevnika.

Ivan Lah.

anes je bila lepa noč. Modri valovi Gardskega jezera so nemirno zibali malo črno jadnico, ki je plula med zelenimi bregovi proti severni strani. Tiho šepetanje je napolnilo nočno tišino okoli nas; na jugu se je svetlikalo jasno žarenje, tam na severu pa je ležala temna noč. Tam je jesen. Toda jug ne pozna jeseni vse razdirajoče in uničujoče. Le lahna utrujenost kakor leno spanje pade na zelene vrtove, kakor omamljenost po preveselem življenju. Zato nismo čutili jeseni na jezeru, dihal je okoli nas jug s prijetnim nočnim vetrom. Le slutili smo jo tam od daleč, kjer je ležala temna noč, in v srcih svojih smo jo čutili. Vse šumljanje valov in šepetanje vetrov se nam je zdelo kakor bajka o nji in čudna tesnoba je pri tem napolnila naša srca.

Zašumeli so valovi ob skalne bregove in smo izstopili. Plačali smo voznika, ki je mirno obsedel v svoji jadnici ob bregu, ter odšli po svojih potih. Stopil sem na pot, ki je peljala od jezera proti mestu. V pristanu so se zibale tri visoke ladje in poleg njih so se nemirno gugali pisani čolni; mornarji so ležali po klopeh v pristanišču, pod platanami v senci so šepetali zaljubljeni pari.

Malo mesto je ležalo na bregu, slabotne luči so svetile po ulicah. Ozrl sem se nazaj. Bilo je mirno in zaspano; le rastoče šumenje valov, ki jih je gnal veter od juga, je motilo tihi pokoj noči.

Cesta, ki je peljala ven iz mesta, je bila ravna, bela. Ob strani so rasli kostanji in med bogatimi trtami so se skrivale bele vile, obdane s starimi zidovi. Mirno in tiho je bilo vse naokoli, kakor širok zelen gaj je ležala vsa okolica.

Ob cesti se je pokazal dolg bel zid. Moj cilj. Dolga vrsta mirt in cipres se je dvigala za njim. Vrata so bila nastežaj odprta. Vstopil sem s tiho bolestjo v srcu.

Grobovi so se vrstili od enega kraja do drugega, križi so se svetili nad njimi in neme ciprese so jih pokrivalo z dolgimi, razteg-njenimi sencami. Pozdravljeni grobovi in ti grob med njimi, ti cilj mojega potovanja!

Molče sem prešel prstene vrste. Tu so ležali kupci drug ob drugem, pokriti s cvetjem in zelenjem. Srečni vi, ki vam je bil domači vrt kraljestvo in pot med vinogradi tuja dežela, ki vam je za prvo goro ležala zemlja čudežev in bajk; a tuje vam je ostalo spoznanje in njega bolest. Srečni vi!

Visok bel kamen se je dvignil ob poti. V svitu meseca so se žarele zlate črke:

„Nun hast du mir den ersten Schmerz getan.“

Je velika sreča njih, ki leže v grobovih, da niso zakrivili na svetu drugega, nego da so umrli. Velika sreča in velika sladkost! Velika ljubezen spremlja njih spomin . . .

Razgrnilo se je polje grobov brez kamenov, brez znamenj, brez križev. Visoka trava je pokrivala temno prst in v neredu so se dvigale med njimi ciprese in žalujke, kakor se jim je poljubilo rasti. Svobodno je šlo njih življenje, koder je moglo, po izgubljenih potih do sreče, svobodno raste sila življenja nad njih grobovi.

Na koncu bele ceste med grobovi se je svetila na zidu plošča, obdana z gostim zelenjem. Dvoje cipres se je dvigalo na vsaki strani, lavor je rasel ob grobu in pozne jesenske rože so se zibale med zelenimi grmovi.

„Tu torej ležiš . . .“

Plošča na zidu je imela zarisano njeno ime.

Pozdravljen grob, ki si me vabil iz daljave, kakor skriti cilj vabi izgubljenega popotnika! Pozdravljen grob, ki skrivaš v sebi vse, kar se imenuje ljubezen, sreča in življenje! Pozdravljen grob, ti konec lepih cest, ti triumf sladkih sanj, ti mir nemirov in strahu! Pozdravljen!

Tu torej sem te našel, prijateljica moja, ti družica mojih lepih dni! In jaz nisem mogel stati ob tebi, ko se je nagibal dan in se je bližala noč, nisem smel gledati umirajočih žarkov solčnega zapada, nisem smel poljubljati tvojih onemoglih, poslavlajočih se rok . . . In jaz nisem smel stati ob tvoji postelji in gledati v obledela, bela lica, nekdanj tako polna življenja, da bi bil videl tvoje zaprte oči, ugasle, kakor ugasne zvezda na jasnem nebu, da bi bil videl sinje onemele ustne, ki so utihnile kakor pesem na široki poljani. Ljubil sem oči, ki so ljubile krasoto in življenje, ljubil sem ustne, ki so govorile toliko sladkih besedi. O, da bi bil smel stati ob izkopanem grobu, da bi bil obsedel ob njem, ko so ga zapustili drugi, da bi bil govoril s teboj v pozni noči! Toda po tujini je

hodila moja pot, in ko sem se vrnil, sem se vrnil na grob. Bil sem utrujen in sem sedel na kamen pod cipreso.

Sence nad grobom so se zgenile, potemnilo se je okoliinokoli in lahno roko sem začutil na svoji rami. Ozrl sem se.

„Bianca . . .“

Molče se je sklonila pred menoj in se mi naslonila v naročje. V drhtečem ognju so zaplapolale temne, črne oči, lica bela, pobledela so lahno zardela, ustne so oživele in se bližale.

„Mario . . .“

Kakor nekdanj na planinskem letovišču. Drobne, mrzle roke so se krčevito poprijele mojih rok, temni, bujni lasje so obkrožali krasno obličje, celo telo je drhtelo v skriti radosti.

„Čemu govoriš o smrti, Mario?“

„Glej, nikdar nisva govorila o tem, in zdaj je bilo čas, da sem se spomnil tega. Zdelo se mi je, da si umrla, in postalo mi je žalostno na svetu. Hitel sem na tvoj grob: po dolgih potih sem hodil, po samotnih cestah, predno sem te našel. Preko jezera me je prinesla današnja noč in cesta je peljala naravnost sem: med grobovi je bil grob . . .“

„Ne govori o grobovih, o večerih govori, o pesmih, o radosti . . .“

„Ali pomniš še, kako se je vila steza navzgor med visokimi hrasti, kjer je ob večerih vladala tihota kakor v božanstvenem gaju? Pesem se je oglašala tam in je odmevala daleč do gor. Velika radost je polnila svet in vse življenje se je smejalo v nji.“

„Pomnim . . .“

„Takrat se je nama zahotelo na jug v deželo večne pomladi. Kajti mrzli so postajali večeri bolj in bolj in prežeče so se svetile luči iz daljave kakor strašče prikazni. Veter je motil večerno pesem in visoko pod nebom se je selila jesen.“

„Bile so krasne noči.“

„Da, listje je odpadalo in polnilo tla pod nama. Jezero, ki je ležalo nekdanj modro med bregovi, je posinjelo in vsa dežela je porumenela. Mrzli vetrovi so napolnili božanstveni gaj in kakor na razvalinah svetišča sva obstala nekoč.“

„Ah, jaz sem ljubila jesen!“

„Da, ti si ljubila jesen, in zgodilo se je, kakor je usojeno: eni umirajo iz hrepenenja, drugi iz ljubezni. Tako je iz ljubezni prišla smrt. Objela te je jesenska noč z zapeljivim šepetanjem in te izvabila. In ko si odšla v deželo večne pomladi, je šla s teboj ledena jesen in obe sta umrli v južni pomladi.“

„Čemu govoriš o smrti?“

„Da, res, mrtvi nič ne veste o smrti, samo živi. In kdo je danes grob, ti ali jaz, prijateljica moja? Zdi se mi, da sem grob, ki v njem leži zakopano veliko življenje.“

„Govoriš o grobovih: kaj je grob?“

„Grob je vse, kar leži med življenjem in smrtjo, kar leno leži na preteklosti in ne hrepeni v bodočnost. Grob je ljubezen mrtvih.“

„Govoriš o mrtvih: kdo je mrtev?“

„Mrtev je, kdor ne ljubi; kdor z deli ne zida spomenika življenja, kdor molče sedi med preteklostjo in bodočnostjo.“

„Govorili so, da eni žive od nad in drugi od spominov.“

„Uresničevati nade in buditi spomine je sedanjost življenja; toda pomisli, kje so nade naše in kje so spomini! Vse je pokril grob.“

Močno je zavel veter, šum je napolnil ozračje, nje senca je zatrepetala pred menoj.

„Kam odhajaš?“

Nje obraz je bil resen, nemo so gledale temne oči, mrtvo so molčale trepetajoče ustnice.

„Nade in spomine uničuje življenje, sama v sebi rastoča in uničujoča se sila . . .“

Zgenile so se ciprese, mesec je posvetil na belo ploščo, obdano z zelenim latorjem, v njegovi luči se je zasvetilo njeno ime. Ozrl sem se. Mirno je ležalo pokopališče v nočni tišini, nad grobovi so se zibale dolge, raztegnjene sence.

Vstal sem in odšel po cesti. Noč je bila jasna, mesečna, južna. Komaj se je iz daljave slutilo, da prihaja od severa jesen. Prišel sem k jezeru ter stopil v jadrnico. Vodnik je odrinil, veter se je vpri in ladja je zadržala po nemirnih valovih modrega jezera proti jugu. Brez cilja se je odpirala pot pred menoj.

Poklic.

Jaz pojem romance skrivnostnim nočem,
jaz pojem ode mamečim očem —
a sebi pojem smrt.

Kaj briga se svet, če toži poet,
hiteti on mora mu pravo zapet —
do groba sam potr . . .

Rusmir.